

SHAXSNING TASVIRGA BO‘LGAN HUQUQI VA UNI HIMOYA QILISH MUAMMOLARI

Shaydullayev Bekbos Sobir o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xususiy huquq fakulteti 4-bosqich talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola Internetda fuqaroning obro‘cini himoya qilishning ba‘zi masalalariga bag‘ishlangan. Xususan, Internetda yuzaga keladigan nizolar va muammolar doirasi ko‘rsatilgan. Fuqaroning qiyofasi va uni nashr etish va ishlatish imkoniyatiga oid sud amaliyotini umumlashtirishga asoslangan nizolarga misollar keltirilgan. Fuqaroning internet tarmog‘ida obro‘-e‘tiborini himoya qilishni takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar taklif etildi.

Kalit so‘zlar: *Internet, fotosurat, illyustratsiya, tasvir, qiyofa, shaxsiy qadr-qimmat, shaxsiy daxlsizlik, ishchanlik obro‘si, oilaviy sir, himoya, maxfiylik, xususiy, haqiqiy, ijtimoiy tarmoqlar, sir, fuqaroning roziligi.*

ABSTRACT

This article discusses some issues of protecting the dignity of a citizen on the Internet. In particular, the range of conflicts and problems arising on the Internet is indicated. Examples of disputes are based on a generalization of judicial practice on the image of a citizen and the possibility of its publication and use. Recommendations are given to improve the protection of a citizen's reputation on the Internet.

Keywords: *Internet, photography, illustration, image, appearance, personal dignity, personal integrity, business reputation, family secret, protection, privacy, private, real, social networks, secret, citizen's consent.*

KIRISH

Internet - bu odamlar ko‘pincha o‘zlarining shaxsiy ma‘lumotlarini, jumladan rasmlarni baham ko‘radigan vositadir. Mazkur tizim o‘zi kashf etilgan vaqtga nisbatan shunchalik ommalashib ketdiki, uni boshqarishning iloji bo‘lmay qoldi. Anashu Internet deb nomlanmish tizmda yaratilayotgan ijtimoiy tarmoqlar ham talaygina bo‘lib, bu tarmoqlar orqali insonlar bir –birlariga juda yaqin bo‘lish, notanishlar esa tanishish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Bunda ular bir-birlarini yaxshiroq tanib olishlari yoki umuman odamlarni tanib olish maqsadida ijtimoiy tarmoqlarda o‘z sahifasiga ega bo‘lgan shaxslar tomonidan o‘z rasmlarini joylashtirish imkoniyati paydo bo‘ldi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Belgilangan tarib-tamoilga ko'ra fuqarolarning rasmlari, shu jumladan tijorat maqsadlarida, lekin bunday foydalanish umumiy qoida sifatida shaxsiy ma'lumotlarning tegishli subyekting roziligi bilan amalga oshirilishi shart hisoblanadi.

Biroq, ba'zi hollarda, vijdotsiz odamlar, masalan, ularni qiziqtirgan fotosuratni yuklab olishadi, unda tasvirlangan shaxsning ruxsatisiz va undan reklamada har xil turdagi axborot materiallari uchun *illyustratsiya* sifatida foydalanish, ba'zan ular fotosuratda tasvirlangan odamlarni o'zlari bo'lmagan har xil ekspertlar (bankirlar, advokatlar va boshqalar) sifatida o'tkazadilar. Shu bilan kontentlariga e'tiborni jalb qilish maqsadida foydalanishga urinish holatlari kuzatila boshlandi.

Aleksey Golovchenko, ENSO yuridik firmasining boshqaruvchi hamkori, Qonunchilikni rivojlantirish va moslashtirish instituti prezidenti, "Delovaya Rossiya"ning tartibga solish ta'sirini baholash qo'mitasi rahbari fikriga ko'ra, fuqaroning o'z suratini ijtimoiy tarmoqlarda, forumlarda va hokazolarda joylashtirishi uchinchi shaxslarga bunday rasmni o'zlarining tijorat va boshqa manfaatlari, shu jumladan reklama uchun bepul yuklab olish va foydalanish huquqini bermaydi¹.

Tegishli pozitsiya Rossiya Federatsiyasi Oliy sudi Plenumining 25-sonli qarorining 43-bandida aks ettirilgan, unga ko'ra, fuqaroning rasmini nashr etish, shu jumladan, uni fuqaroning, o'zi tomonidan Internetda joylashtirish va bunday tasvirning ommaviy mavjudligi o'z-o'zidan boshqa shaxslarga bunday tasvirdan erkin foydalanish huquqini bermaydi. Ushbu vaziyatda tasvir tegishli bo'lgan shaxsning roziligi talab etiladi.

Aksariyat huquqshunoslarning fikricha, shaxsning o'z qiyofasiga bo'lgan huquqi nomoddiy ne'matlardan biri bo'lib, shaxsiy qadr-qimmat, shaxsiy daxlsizlik, sha'n va yaxshi nom, ishchanlik obro'si, shaxsiy daxlsizlik kabi boshqa nomulkiy huquqlar bilan bir qatorda himoya qilinishi lozim va oilaviy sir va boshqalar. Bir qator davlatlarda fuqaroning qiyofasini himoya qilish mexanizmlari, shuningdek, bunday tasvirdan boshqa shaxslar tomonidan foydalanish tartibi bevosita fuqarolik qonunchiligida mustahkamlangan.

Jumladan, Qozog'iston tajribasi bu borada shuni ko'rsatdiki, Qozog'iston Respublikasining fuqarolik kodeksida o'z imidjiga bo'lgan huquq subyektlarga bo'linmaydi va barcha fuqarolar o'z tasvirlarining noqonuniy foydalanganligini

¹ <https://www.garant.ru/article/1284159/>

aniqlagan vaqtdan boshlab ushbu huquqdan teng asoslarda foydalanishlari mumkin bo'ladi².

Rossiya Federatsiyasida esa, shaxsning roziligisiz suratlarini e'lon qilish huquqi Rossiya Federatsiyasi Fuqarolik kodeksi 152.1-moddasida mustahkamlangan bo'lib, unga ko'ra agar tasvirdan foydalanish davlat, jamoat yoki boshqa jamoat manfaatlarida amalga oshirilsa, shaxs tasviridan foydalanishga roziligi talab qilinmaydi.

Misol uchun, AQShda o'z tasviriga bo'lgan huquq "*maxfiylik*" deb nomlangan kategoriya bo'yicha ko'rib chiqiladi. Webster lug'atiga ko'ra "*maxfiylik*" deganda insonning "xususiy" deb nomlanishi mumkin bo'lgan hayot sohasida muxtoriyat va erkinlikni amalga oshirish uchun haqiqiy imkoniyat bilan belgilanadigan huquqlar sifatini anglatadi. Bu so'z-atama shuningdek, insonning avtonomiyaga va shaxsiy erkinlikka bo'lgan huquqlarini, boshqa odamlar, hokimiyat organlari yoki biron bir jamoat tashkilotlari va davlat institutlarining himoya qilish huquqini ifodalash uchun ham qo'llaniladi.

Islomda inson huquqlari bo'yicha Qohira deklaratsiyasi (CDHRI) 1990-yil 5-avgustda Misr poytaxti Qohirada qabul qilingan deklaratsiya bo'lib, Islom konferensiyasi tashkilotiga a'zo davlatlar inson huquqlari bo'yicha islom nuqtai nazarining tavsifini taqdim etadi va islom shariatini uning yagona manbasi sifatida tasdiqlaydi. Bu deklaratsiya 1948-yilda qabul qilingan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasiga (UDHR) islomiy javob sifatida tan olingan³.

Fuqaroning tasvirini himoya qilish bugungi axborot kommunikatsiya rivojlangan davrda juda muhim. Chunki, ijtimoiy tarmoqlarda fuqarolarning tasvirlaridan foydalangan holda ularning sha'ni va qadr-qimmatiga putur yetkazuvchi, oilaviy va shaxsiy sirini oshkor etuvchi ma'lumotlar tarqatish hollari kam emas. Oqibatda, jamiyatda fuqarolar o'rtasida turli nizolar kelib chiqmoqda.

Fuqaroni tasvirga (shu jumladan, foto tasvirini hamda uning tasviri aks etgan video tasvir yoki tasviriy san'at asarini yaratish) tushirish, shuningdek uning tasviridan foydalanish uchun ushbu fuqaroning roziligi, agar fuqaro voyaga yetmagan yoki muomalaga layoqatsiz deb topilgan bo'lsa, uning qonuniy vakillari roziligi talab etiladi.

² Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18.12.2006 № 230-ФЗ, ст. 1268, п. 1.

³ Cairo Declaration on Human Rights in Islam, in U.N. GAOR, World Conf. on Hum. Rts., 4th Sess., Agenda Item 5, U.N. Doc. A/CONF.157/PC/62/Add.18 (1993) [English translation], 5 August 1990.

Ushbu o‘rinda, fuqaroning tasviridan foydalanish deganda uni tarqatish, qayta ishlash va namoyish etish tushuniladi. Agar vafot etgan fuqaroning farzandlari, eri (xotini) yoki ota-onasi bo‘lsa, ularning roziligisiz ushbu fuqaroning tasviridan foydalanilishiga yo‘l qo‘yilmaydi.

Fuqaroni tasvirga tushirish va (yoki) uning tasviridan foydalanishga rozilik yozma yoki og‘zaki shaklda yohud boshqa rozilikni yaqqol ko‘rsatuvchi harakatlar orqali bildiriladi. Fuqaroni tasvirga tushirishga va (yoki) uning tasviridan foydalanishga berilgan rozilik ushbu rozilikni olgan shaxsdan boshqa shaxslarga ushbu tasvirdan foydalanish huquqini bermaydi.

Shuni ham yodda tutish kerakki, fotosuratlar va videolar fuqarolarning tasvirlari fuqarolik muomalasining qimmatli obyektlari bo‘lib, fuqarolarning o‘zlari uchun ham, vositalar uchun ham foiz va tijorat qiymati ommaviy axborot vositalari va nafaqat axborot, balki tovar bozorining boshqa ishtirokchilari uchun shartsizdir. Shu munosabat bilan ko‘pchilik shartnomalarda mashhur shaxslar (sportchilar, aktyorlar, qo‘shiqchilar va boshqalar) ayniqsa shaxsiy tasviridan foydalanish tartibi va shartlarini belgilab oladilar. Ularning tasvirlaridan ruxsatsiz foydalanish mumkin emasligini ta‘kidlanadi. E‘tiborli jihati shundaki, odatda mashhur shaxslarning tasvirlaridan foydalanilganda ular bilan mazkur masala yuzasidan shartnoma tuziladi hamda nizo kelib chiqqan taqdirda mazkur shartnoma ikki taraf uchun qo‘llaniladigan norma vazifasini bajaradi.

Yuqorida ta‘kidlab o‘tganimizdek, ba‘zan fuqaro suratidan uning roziligisiz internetda foydalanish u haqda yolg‘on ma‘lumot tarqatish holatlari uchrab turadi. Bu holatda agar fuqaroning surati u yoki bu materialga qonunga xilof ravishda joylashtirilgan bo‘lsa, hamda fuqaroning bundan habari yo‘q bo‘lsa va bu harakat uning sha‘ni, qadr-qimmatini yoki ishchanlik obro‘sigiga putur yetkazuvchi ma‘lumotlar sifatida e‘lon qilingan bo‘lsa, fuqaro bu haqda sudga murojaat qilish huquqiga egadir.

Qonunning ruhi shuni ko‘rsatadiki, nizo yuzaga kelgan taqdirda, fuqaroning tasviridan yuqoridagi nomuvofiq foydalanish noqonuniy deb e‘tirof etilishi kerak, ammo qoidaning noto‘g‘ri bayon qilinishi huquqni qo‘llashda qiyinchiliklar tug‘diradi va fuqarolarning huquqlarini himoya qilishni qiyinlashtiradi⁴.

Fikrimizcha, normaning kuchi alohida holatlarni batafsil sanab o‘tishda emas, balki ularni to‘g‘ri umumlashtirishda va tegishli huquqiy munosabatlarni tartibga solishga yagona yondashuvni o‘rnatishda o‘z ifodasini topadi. Bu normani umumiy va majburiy xulq-atvor qoidasi sifatida qayta-qayta va uzoq vaqt davomida qo‘llash imkonini beradi. Natijada huquqiy munosabatlarga to‘g‘rilik va barqarorlikni

⁴ Kuritsyna A.S. Fuqaroning imidjini himoya qilish // Moskva, 2009. ushbu tadqiqotning 3 va 4-boblarida

ta'minlaydi. Huquqbuzarlikning aniq belgilangan tarkibi orqali sud o'z ishini optimallashtiradi, huquqbuzarlik uchun javobgarlikni muqarrar qiladi. Ya'ni, kuchli norma huquqbuzarga uni chetlab o'tish uchun "bo'shliqlarni" qoldirmaydi.

Inson huquqlari bo'yicha Yevropa konventsiyasining 8-moddasiga ko'ra, har bir shaxs o'zining shaxsiy va oilaviy hayotini hurmat qilish huquqiga egadir. Bu qoida shaxsga biror harakat ushbu huquqni buzilishiga sabab bo'lganda (masalan, shaxsiy muhitda olingan fotosuratdan noqoqnuniy foydalanilgan bo'lsa), o'z tasvir huquqlarini himoya qilishga yordam berishi mumkin.

Keys: O'z imidjiga bo'lgan huquqni buzish masalasini hal qilishda Qozog'iston Respublikasida bo'lgan sud amaliyotlaridan birini misol tariqasida oladigan bo'lsak, rassom Artur Tolepovning surati 2018 yilda taqvimlarda pochta xizmatini reklama qilish uchun noqonuniy ravishda ishlatilgan. Ixtisoslashgan sud-tibbiyot ekspertizasi xulosasiga ko'ra, fotomontaj o'z tasdig'ini topgan bo'lib, sud bu vaziyatda Tolepov A.ning da'vosini qanoatlantirgan va kompaniyadan Tolepov A. foydasiga shaxsiy nomulkiy huquqlarini buzganlik uchun 250 000 tenge, ekspertiza o'tkazish uchun sarflangan 409 600 tenge va davlat boji undirilganligiga guvoh bo'lamiz⁵.

XULOSA

Hozirda mamlakatimiz qonunchligida ham mazkur masala ko'rib chiqilmoqda. Jumladan, yangi tahrirdagi Fuqarolik kodeksiga fuqaroning o'z tasviriga bo'lgan huquqini himoya qilishga qaratilgan alohida modda kiritilishi kutilmoqda. Unga ko'ra, har qanday fuqaroning foto yoki video tasviridan foydalanish uchun uning roziligi kerak bo'ladi. Fuqarolik kodeksi loyihasiga tasvirga bo'lgan huquqni himoyasini ta'minlashga qaratilgan alohida modda kiritishdan maqsad yuqorida ko'rsatilgan huquqiy bo'shliqni to'ldirish hamda barcha fuqarolarning tasvirga bo'lgan huquqlari himoyasini ta'minlashdan iboratdir.

REFERENCES

1. Гришаев С.П. Право гражданина на изображение // Гражданин и право. 2012. № 9. С. 50.
2. Колосов В., Шварц М. Право на изображение в российском праве с учетом зарубежного опыта // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. 2008. № 3. С. 10.
3. Болочагин В.Ю. Право на неприкосновенность личного изображения: перспективы гражданско-правового регулирования личных неимущественных

⁵ Kapysheva A.K. Ommaviy axborot vositalarida inson tasvirlaridan foydalanish // Qozog'iston-Rossiya xalqaro universiteti xabarnomasi. - 2013. - S.96-105.

- отношений // Теоретические аспекты и правоприменительная практика
российского законодательства. Курск, 2007. С. 35
4. Имешов Р.П. Нематериальные блага в гражданском праве и их защита: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 2010.
 5. Фоков А.П. Защита чести, достоинства и деловой репутации, охрана частной жизни гражданина и иных нематериальных благ: новации Гражданского кодекса Российской Федерации / А.П. Фоков // Российский судья. - № 9. - 2013. - С. 2-6
 6. V.A. Belov - Fuqarolik huquqi. T. II. 2 kitobda. 1-kitob (Bakalavriat va magistratura. Akademik kurs) - 2016 yil
 7. Arkhipov V.V. Internet qonuni (qonun, Yurayt) - 2016 yil.
 8. Fuqarolik huquqi: akademik bakalavriat uchun darslik / I.A. Zenin. -17-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha - M.: Yurayt nashriyoti, 2015. - 655 b. - Seriya: Bakalavr. Akademik kurs.
 9. Fuqarolik huquqi asoslari: "Huquq" mutaxassisligi bo'yicha tahsil olayotgan universitet talabalari uchun darslik / N.D. Eriashvili va boshqalar; ed. N.D. Eriashvili, R.A. Qurbonov. - M.: UNITY-DINA: Qonun va qonun, 2015. - 455 p.
 10. Rossiya fuqarolik huquqi: Darslik: 2 jildda T. I: Umumiy qism. Mulk huquqi. Meros huquqi. Intellektual huquqlar. Shaxsiy nomulkiy huquqlar / Otv. ed. E.A. Suxanov. - M.: Nizom, 2009. - 958 b.
 11. Tixomirova L.V., Tixomirov M.Yu. Ma'naviy zararni qoplash: sharhlar, sud amaliyoti va namunaviy hujjatlar (M.Yu.Tixomirov tahriri ostida). - "Tixomirov M.Yu." nashriyoti, 2011 yil
 12. Mikryukov V.A. Fuqaroning o'z qiyofasini nashr etish va undan foydalanishga tabaqalashtirilgan roziligi to'g'risida / Mikryukov V.A. // Huquq va iqtisodiyot. - No 2. - 2013. - S. 47-51.
 13. Mikryukov V.A. Fuqaroning o'z imidjidan foydalanishga roziligini bekor qilish imkoniyati to'g'risida / Mikryukov V.A. // Advokat No 13. - 2013 y.
 14. Gavrilov E. Fuqaroning tashqi qiyofasini va qiyofasini himoya qilish / E. Gavrilov // Iqtisodiyot va huquq. - No 10. - 2015. - S. 13-25.
 15. Fokov A.P. Sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini himoya qilish, fuqaroning shaxsiy hayotini va boshqa nomoddiy manfaatlarni himoya qilish: Rossiya Federatsiyasi Fuqarolik Kodeksining yangiliklari / A.P. Fokov // Rossiya sudyasi. - No 9. - 2013. - S. 2-6
 16. <https://www.garant.ru/article/1284159/>